

КРИТИКА ТА БІБЛЮГРАФІЯ

О. П. Реєнт

ПРАЦЯ ПРО ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ М. А. РУБАЧА¹

Останнім часом працівники Державного комітету архівів України та Українського державного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства розпочали випуск довідників і монографій про визначних українських архівістів. Ця ініціатива заслуговує на всіляке схвалення й підтримку, адже завдяки згаданим виданням громадськість дістає змогу дізнатися про людей, які присвятили своє життя зберіганню та використанню історичних джерел центральних та обласних державних архівів України в інтересах суспільства, передусім з метою глибокого й всебічного вивчення минулого нашого народу. Це тим більш важливо, що багато колишніх архівістів стали відомими істориками.

До 100-річчя від дня народження організатора архівної справи в Україні 1920-1930-х рр., відомого історика, доктора історичних наук, професора, лауреата Державної премії УРСР Михайла Абрамовича Рубача вийшла у світ книга, присвячена його життю й діяльності.

Збірник складається з трьох розділів, додатків та фотодокументів, які всебічно змальовують М. А. Рубача і як організатора та керівника української архівної справи у 20-30-х рр. ХХ ст., і як відомого вітчизняного історика, педагога, непересічну людину.

У першому розділі - "Спогади" - публікуються дописи 14 колег, учнів та рідних М. А. Рубача, в яких всебічно характеризується ювіляр, розповідається про маловідомі сторінки та епізоди життя історика-архівіста. З особливим інтересом читаються спогади про М. А. Рубача його колег - докторів історичних наук, професорів Л. Ю. Беренштейна, М. Я. Варшавчика, І. К. Рибалки. Заслуговують на увагу розповіді науковців, які впродовж багатьох років пліч-о-пліч працювали з ним в одному з відділів Інституту історії України АН УРСР, зокрема докторів історичних наук Ю. М. Гамрецького, А. П. Гриценко, Ю. І. Терещенка, кандидатів історичних наук І. Х. Ганжі, І. В. Хміля, О. Й. Щусь.

Серед небагатьох спогадів архівістів та колишніх студентів вищих навчальних закладів, де викладав Михайло Абрамович, привертає увагу допис ветерана архівної справи, кандидата історичних наук Є. П. Шаталіної "Я старий архівіст...", у якому вона розповідає про М. А. Рубача і як про свого першого викладача, і як про відомого українського археографа. Дуже вдало доповнюють розповідь про вченого й архівіста в цьому розділі спогади його онука - Олександра Рубача. Дитячі враження, пропоновані увазі читачів, містять інформацію, якої біограф ученого не знайде в жодному архіві чи друкованому виданні, а без неї образ героя книги був би неповним.

Шість матеріалів другого розділу - "Дослідження" - написано на маловідомих для науковців документах про діяльність М. А. Рубача. Тут ідеться про його працю на посаді керівника державної архівної служби (к.і.н. В. С. Шандра), охарактеризовано архівні джерела, що стосуються його життя та діяльності загалом (к.і.н. І. Б. Матяш та д.і.н. І. В. Верба). У цьому розділі висвітлено багатогранну й плідну роботу вченого по організації науки. Як і багатьох інших "хранителів пам'яті українського народу", М. А. Рубача було заарештовано в період сталінських репресій, а пізніше звільнено з-під варті "за

недоведеністю злочину". На основі слідчої справи № 1356, що зберігається у фонді 263 ЦДАГО України, колишній начальник Головархіву України Б. В. Іваненко написав цікаве повідомлення про цю маловідому трагічну сторінку в житті вченого. Думається, для цього ж розділу доцільно було б підготувати статтю й про редакторську роботу М. А. Рубача, оскільки у 20-х рр. він був головним редактором журналів "Летопись революции" та "Архівна справа". Бракує у збірнику й ґрунтовної статті про педагогічну діяльність вченого в Московському педагогічному університеті ім. К. Лібкнехта, Харківському інституті марксизму-ленінізму та Інституті червоної професури, Київському та Харківському державних університетах, інших навчальних закладах. Заслугує на окрему наукову розвідку й археографічна робота М. А. Рубача. Разом із тим, можна з упевненістю зазначити, що вміщені у книзі дослідження відтворюють широку панораму праці ювіляра в царині розвитку архівної справи в Україні, його плідної наукової діяльності.

У третьому розділі - "Джерела" - вміщено близько двох десятків документів (частина з них - автографи), які специфічною мовою архівних джерел розповідають про діяльність М. А. Рубача на посаді завідувача Укрцентрархіву УСРР. Це зокрема, його виступи на різних нарадах і засіданнях з питань поліпшення підготовки істориків, удосконалення археографічної роботи тощо.

Завершують працю "Додатки". Тут вміщено "Основні віхи життя і діяльності М. А. Рубача", хронологічний покажчик його друкованих праць з 1922 по 1984 рр. (окремі роботи Михайла Абрамовича побачили світ вже після його смерті). Певний інтерес становить і список літератури про життя і діяльність М. А. Рубача, хоча він, на жаль, не повний.

Загалом варто відзначити, що наукове видання "Михайло Рубач: архівіст, історик, педагог", видрукуване в серії "Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела", зацікавить і стане у пригоді всім, хто вивчає історію архівної справи, цікавиться станом історичної науки в Україні у ХХ ст.

Михайло Абрамович Рубач очолював архівну службу впродовж 1925-1931 рр. Його діяльність, безумовно, відповідала постулатам радянського часу. Однак, поціновуючи нині внесок вченого й організатора архівної справи в загальний розвиток української архівістики, слід, мабуть, зосереджуватися на конкретних справах, а їх було досить багато. Саме такий підхід притаманний авторам збірника.

¹ Михайло Рубач: архівіст, історик, педагог / Ред. кол.: І. Л. Бутич, О. В. Гранкіна, С. З. Заремба та ін. Державний комітет архівів України. Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, Спілка архівістів України. - К., 2000. - 210 с. - (Серія "Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела").